

УДК 371.134(045)

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11\(19\)-308-318](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-308-318)

Молотай Лілія Антонівна старший викладач кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-2787-7633>

Пасечник Світлана Володимирівна старший викладач кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-9356-6825>

Співачук Валентина Олександрівна кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-3924-557X>

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОЛОГА

Анотація. Вектор сучасної політики і стратегії України спрямований на подальший розвиток національної системи освіти її адаптацією до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформацією та інтеграцією в європейське і світове співтовариство. З огляду на це, зростає значущість науки методики, що зумовлена постійно змінюваними соціальними умовами, концепціями вдосконалення освіти, теорією і практикою навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю. Тому у статті розглянуто психологічні та педагогічні умови, форми і методи аудиторної та самостійної роботи з дисципліни «іноземна мова», які забезпечують формування професійної спрямованості майбутніх екологів. Актуальність дослідження зумовлена потребою у ефективній екологічній освіті, необхідністю формування екологічної політики, забезпеченням екологічної безпеки та розвитком наукових напрямків. У роботі проаналізовано наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблемі професійної спрямованості особистості та проблемі виховання професіонала в процесі навчання іноземної мови. Вплив іноземної мови на формування професійної спрямованості студентів-екологів розглянуто у контексті складових структури поняття «професійна спрямованість», що знаходяться у відповідній взаємозалежності. Особлива увага приділяється ефективним формам і методам як аудиторної роботи, так і самостійної. Наведено приклади вправ і завдань, які сприяють формуванню необхідних професійних умінь і навичок майбутнього еколога. У висновках вказано, що професійно

спрямоване навчання іноземній мові ставить перед викладачем завдання навчити майбутнього еколога використовувати іноземну мову як засіб систематичного поповнення своїх професійних знань; передбачає використання форм і методів навчання, покликаних забезпечити формування необхідних професійних умінь і навичок майбутнього фахівця, а також, вимагає інтеграції дисципліни «іноземна мова» з профілюючими дисциплінами.

Ключові слова: професійна спрямованість, мотивація, іноземна мова, форми і методи навчання.

Molotai Lilia Antonivna Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-2787-7633>

Pasechnyk Svitlana Volodymyrivna Senior lecturer of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-9356-6825>

Spivachuk Valentina Olexandrivna Candidate of philology, associate professor of the Department of Foreign Languages, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-3924-557X>

A FOREIGN LANGUAGE AS A COMPONENT FORMATION OF THE PROFESSIONAL DIRECTION OF THE PERSONALITY OF THE FUTURE ECOLOGIST

Abstract. The vector of modern policy and strategy of Ukraine is aimed at the further development of the national education system by its adaptation to the conditions of a socially oriented economy, transformation and integration into the European and world community. In view of this, the significance of the science of methodology, which is determined by constantly changing social conditions, concepts of improving education, theory and practice of teaching foreign languages in higher educational institutions of a non-philological profile, is growing. Therefore, the article examines the psychological and pedagogical conditions, forms and methods of classroom and independent work in the discipline "foreign language", which ensure the formation of the professional orientation of future ecologists. The relevance of the research is determined by the need for effective environmental education, the need to form an environmental policy, ensure environmental safety, and develop scientific directions. The paper analyzes the scientific works of domestic and foreign researchers devoted to the problem of the professional orientation of the individual and the problem of educating a professional in the process of learning a foreign language. The influence of

a foreign language on the formation of the professional orientation of environmental students is considered in the context of the components of the structure of the concept of "professional orientation", which are in a corresponding interdependence. Special attention is paid to effective forms and methods of both classroom work and independent work. Examples of exercises and tasks that contribute to the formation of the necessary professional abilities and skills of the future ecologist are given. The conclusions indicate that professionally oriented teaching of a foreign language sets before the teacher the task of teaching the future ecologist to use a foreign language as a means of systematically replenishing his professional knowledge; involves the use of forms and methods of education designed to ensure the formation of the necessary professional skills and abilities of the future specialist, and also requires the integration of the "foreign language" discipline with profiling disciplines.

Keywords: professional orientation, motivation, foreign language, forms and methods of education.

Постановка проблеми. Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту. Екологічна освіта у XXI тисячолітті стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку [7].

Актуальність підготовки екологів в університеті зумовлена зростанням екологічних проблем, необхідністю формування екологічної політики, забезпеченням екологічної безпеки та розвитком наукових напрямків. Підготовка кваліфікованих фахівців є критично важливою для вирішення цих викликів.

Університет готує фахівця, здатного проводити дослідження, впроваджувати нові екологічні технології та сприяти сталому розвитку. Для цього процес підготовки повинен бути більш професійно спрямованим для формування необхідних професійних якостей особистості. Професійна спрямованість як ієрархічна система домінуючих мотивів особистості, як визначальна характеристика фахівця, дозволяє людині максимально виявити свої здібності і творчо опанувати професією [5, с.8].

У формуванні особистості важливе місце посідають гуманітарні науки, оскільки саме вони дають можливість подолати вузькопрофесійне мислення, оволодіти почуттям професійної і моральної відповідальності, виховують духовно багату особистість, орієнтовану на загальнолюдські цінності. Одним із найважливіших показників рівня підготовки майбутніх фахівців-екологів стає володіння іноземною мовою, враховуючи глобальний характер екологічних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі професійної спрямованості присвячено чимало досліджень провідних учених-класиків в галузі педагогіки та психології: А. Вербицького, О. Каганова, Н. Кузьміної, А. Сейтешева, В. Сластьоніна, А. Маслоу та інших.

Проблемі виховання професіонала в процесі навчання іноземної мови присвячені роботи Л. Гейхман та І. Клейман, О. Горбуленко, В. Волкової, Г. Китайгородської, Л. Михайлової, еколога зокрема, Т. Саєнко, Н. Захарчук. Коло питань, порушене зазначеними авторами, досить широке, проте, проблема формування професійної спрямованості майбутнього еколога досі залишається невисвітленою.

Складність і багатогранність поняття «професійна спрямованість» обумовила розмаїтість суджень про його природу й особливості формування.

Н. Кузьміна, В. Сластьонін, А. Щербаков, В. Шадриков наголошували, що професійна спрямованість формується на основі мотиваційної сфери та включає в себе потреби людини. О. Леонтьєв вивчав особистість як цілісне утворення, що є результатом спільно-історичного та онтогенетичного розвитку. А. Маслоу, як один із засновників гуманістичної теорії, вважав ключовою характеристикою особистості потяг до самоактуалізації, творчості та самовираження.

Незважаючи на чималу кількість визначень цього поняття, спільним у більшості авторів є розуміння професійної спрямованості як позитивного вибіркового ставлення до професії та схильність працювати даною професійною діяльністю, бажання вдосконалювати свою майстерність. Професійна спрямованість формується на основі мотиваційної сфери особистості та визначається потребами, інтересами, ціннісними орієнтаціями, світоглядом та ідеалами.

Завданням даної статті є, спираючись на аналіз наукових досліджень та практичний досвід, визначити необхідні умови, форми і методи аудиторної та самостійної роботи з іноземної мови, які забезпечують формування професійної спрямованості майбутніх екологів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні система екологічної освіти визначається та регулюється відповідною нормативно-правовою базою, головним документом якої з певністю можемо назвати Концепцію екологічної освіти, прийняту рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 [1]. Концепція складена з урахуванням стану і перспектив розвитку суспільного знання, спрямована на перебудову змісту освіти й виховання відповідно до вимог часу та основних положень Національної доктрини розвитку освіти у ХХІ столітті і базується на сформульованій у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр.» стратегії сталого розвитку України.

Сформульована Г. Г. Крючковим стратегія навчання іноземних мов в Україні [3, с. 3–6] слугує підґрунтям для розробки конкретних методів навчання іноземних мов, яка має такі загальні принципи: – гуманістична перспектива вивчення мов (сприйняття основної світової цінності – миру, сприяння міжнародному взаєморозумінню, розвиток наукового, культурного та освітнього

потенціалу людини); – постійне мовне самовдосконалення (здійснення права кожної людини на освіту передбачає вивчення мов протягом усього життя); – мова є найкращим інструментом для комунікації та інтелектуального розвитку людини; – голістичний підхід до викладання мов, що сприяє цілісному розумінню індивіда, етносу, культур. Саме ці принципи визначають стратегію освіти в галузі викладання іноземних мов у навчальних закладах України.

Особливості вивчення іноземних мов та їх ролі в професійній діяльності фахівців із екології формують вимоги до їхніх професійних знань і вмінь. Для адекватного спілкування індивіда з носієм мови, яку він вивчає, необхідне не лише знання про те, як, використовуючи ту чи іншу іншомовну лексику, грамотно і правильно висловити свою думку, але й знання, як саме використовувати певні засоби іноземної мови в різноманітних ситуаціях спілкування з іноземцями (як правильно розпочати і закінчити розмову; як звертатися до співрозмовника; які теми слід обговорювати в різних ситуаціях тощо); вміння використовувати прийоми стратегічної компетенції у разі виникнення труднощів у процесі спілкування й оцінювати виконання акту комунікації. Отже, кінцева мета навчання повинна відповідати окресленим уявленням студента про його майбутню професійну діяльність, стимулювати потребу студента у вивченні іноземної мови як запоруки стати освіченою, культурною, професійною, конкурентоспроможною та успішною людиною. Студент має змогу оволодіти професійною та комунікативною компетенцією, здатністю творчо та ініціативно брати участь у спілкуванні, розвивати професійно важливі якості особистості, що є центральною ланкою сучасної особистісно орієнтованої професійної освіти за умови реалізації вищезгаданих принципів. Під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у ЗВО студенти за короткий період мають вивчити основні екологічні терміни, оскільки без базових знань неможливо зрозуміти спеціальну професійну лексику.

Метою професійно-спрямованого навчання є поєднання опанування професійно-спрямованою іноземною мовою з розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни мови, що вивчається, та набуттям спеціальних навичок, що ґрунтуються на професійних і лінгвістичних знаннях. Отже, професійно-спрямоване навчання іноземній мові студентів-екологів включає вивчення іноземної мови як засобу оволодіння фахом і як засобу професійного спілкування.

А. Сейтешев визначив, що форми виявлення професійної спрямованості знаходяться у наступній взаємозалежності: емоція → установка → інтерес → схильність → ідеали → переконання [8, с.117].

Емоції відіграють вирішальну роль в підготовці позитивного ставлення до об'єкту діяльності та осіб, які беруть в ній участь. Емоції виражаються і в переживаннях пов'язаних із успіхом, результатами, перспективами діяльності. Все це є психологічною передумовою установки та інтересу на початковому

етапі. Аналіз праць з психології дає підставу стверджувати, що однією із найважливіших умов розвитку спрямованості особистості на заняттях є їх емоційне забарвлення. Наприклад, Л. Савенкова підкреслює, що «орієнтування у своїй професії» має відбуватись як на рівні знань, так і на рівні емоційно-позитивного досвіду, для цього доцільним буде вирішення таких завдань: орієнтувати майбутніх спеціалістів не тільки на результат, але й на процес діяльності; домагатися того, щоб дії, які виконують студенти, були успішними; досягати оволодіння майбутніми фахівцями елементів творчості як у професійній, так і в комунікативній діяльності [6, с. 46].

Позитивному емоційному ставленню студентів до навчання сприяє застосування різних наочних матеріалів, нових навчально-комунікативних методів, інтерактивних форм навчання. Наприклад, різноманітні дидактичні ігри є ефективним засобом активізації та урізноманітнення діяльності в студентів. Вони сприяють неординарному спілкуванню викладача з студентами в навчальному процесі, що підкріплюється, позитивними емоціями. З дидактичного матеріалу можна створювати різноманітні комбінації поєднуючи їх з традиційним навчанням, порівнювати ефективність та відбирати найкращі рішення та на їх основі розробляти нові, більш досконалі. Для закріплення теоретичних знань, наприклад, можна застосувати гру, де студенти повинні співвіднести терміни та їх визначення, або гру-вікторину для перевірки знань з певної теми.

Для розвитку практичних навичок можлива симуляція реальних робочих ситуацій, де студенти мають прийняти рішення та виконати завдання, дотримуючись правил гри. Наприклад:

Using your yard or park, identify the tree species present. For each tree species you identify, write down its common name and the characteristics that helped you identify it.

Species	Identifiers
---------	-------------

Емоційні моменти професійної спрямованості виникають і розвиваються на практико-пізнавальному, естетичному та моральному ґрунті.

Практико-пізнавальні моменти виникають спочатку у формі цікавості. Все нове та невідоме викликає у студентів хвилювання та напруження, бажання знань. Естетичні моменти проявляються у формі захоплення певною галуззю діяльності (наприклад, екологією), професією. Моральні моменти виявляються у позитивному емоційному ставленні до майбутньої професії через ставлення до неї інших осіб.

Установка – динамічний етап особистості, що виникає як готовність до певної діяльності в певних умовах. Умовами стійкого закріплення установок за А.Сейтешевим є:

- якість викладання;

- особистість педагога;
- зміст навчальної діяльності;
- суспільна та особистісна значущість виконуваних завдань.

Установка включає мотиваційний, цільовизначення та рефлексійний етапи заняття. Використання інтерактивних завдань, перегляд коротких відео впливають на активність студентів та стимулюють їх до самостійної роботи.

На цьому етапі важливими є заохочення студентів до обговорення, висловлення своєї думки, розвиток навичок самостійного навчання, таких як опитування, висновки, перефразовування, а також вміння відстежувати аргументи.

Інтерес щодо професійної спрямованості – безпосереднє емоційне практико-пізнавальне ставлення до професії, що за сприятливих умов переходить у спрямованість особистості на певну професійну діяльність, мотив і мета якої співпадають. Інтереси реалізуються в пізнавальній діяльності особистості: накопиченні відповідної інформації, участі у відповідних гуртках, навчальній діяльності тощо.

Розвитку інтересу та мислення в процесі навчання іноземній мові сприяють різні психолінгвістичні прийоми, що включають комплекс тренувальних вправ з інтенсифікації читання, перекладу, усної та писемної мови, і є ефективними у формуванні особистості спеціаліста при цільовому відборі лексичного матеріалу і створенні іншомовної навчальної ситуації, що імітує ділове спілкування з дотриманням форм етикету (тести, коментарі, критичні зауваження, питання, демонстрація відеофільмів з наступним їх обговоренням, реферування і анотування наукових статей). Важливу навчальну функцію виконують рольові ігри для оволодіння комунікативною компетентністю, нормами ділового спілкування.

Гра як один з видів діяльності людини впродовж всієї історії людини займала важливе місце у вихованні, навчанні і розвитку людей. В процесі гри формується особистість в цілому, розвивається її інтелект, відчуття і воля.

Гра вимагає дотримання певних правил поведінки, що мають істотне значення для розвитку спостережливості, вміння підпорядковувати свої дії загальній меті діяльності. Гра носить, як правило, груповий характер і сприяє створенню близьких відносин між учасниками, знімає з них напругу й тривогу; підвищує самооцінку, дозволяє випробувати себе в різних ситуаціях спілкування. В основу ігрових методів покладено пошук оптимального варіанту вирішення проблеми. Кожний має право вирішувати проблему самостійно в складі групи.

У процесі рольової гри відбувається знайомство з новими для учасників ролями (наприклад, керівника групи); потім опановуються нові форми спілкування і засоби прийняття рішень. «Гравці», спілкуючись один з одним, емоційно реагують, проявляють пізнавальний інтерес до проблеми і до самих себе.

Цікавим є наступний ігровий прийом. Після вивчення певної теми, що стосується їх майбутньої спеціальності, студентам пропонується виступити в

ролі одного з персонажів (вчений на конференції; менеджер компанії; відвідувач, новий працівник відділу тощо.). У ході рольових ігор студенти повинні сприймати інформацію на слух та формулювати свої висловлювання.

Важливим моментом в організації рольових ігор є постановка ситуацій, де студент міг би виявити свою ерудицію та винахідливість. Наприклад, вивчаючи тему про екосистеми та біорізноманіття, студентам можна запропонувати такі ситуації:

- Research and embody a specific species. Then interact with each other to "consume" or "interact" with others to collaboratively build a physical or drawn representation of an ecological food web.

- You are part of an ecosystem (like a fictional "Tree of Life") and must work together to solve a problem, such as environmental degradation, that you have collectively caused.

Спершу подібний вид завдань викликав у студентів певні труднощі, але при регулярному його використанні на заняттях цей метод допомагає учню адаптуватися до мовного середовища. Така діяльність спонукає студентів до прийняття власних рішень, формулювання питань та відповідей, побудові монологічних висловлювань, вмінні чітко та аргументовано викладати свою бачення.

Подібні завдання сприяють подоланню як психологічного, так і мовномовленневого бар'єру, а також сприяють розвитку творчості, вмінню працювати в команді, формують відповідальність та дисциплінованість.

Рольова гра повинна стимулювати розвиток запитів студента, виховання в ньому професійного підходу до своєї діяльності, до подальшого самовдосконалення. Більшість європейських вчених-педагогів вважають, що ігрові методи навчання мають найбільший потенціал у забезпеченні професійного розвитку студента, що дозволяє вдосконалювати освітню діяльність та створювати нові моделі професійної практики, що відповідає цілям актуалізації професіоналізму в сучасних умовах [9].

Необхідною передумовою сучасного освітнього процесу також є самостійна навчальна діяльність студентів.

Самостійна робота – це самостійна навчально-пізнавальна діяльність проблемного, творчого та практичного характеру, яка ґрунтується на володінні студентами знаннями, вміннями та навичками, набутими на практичних заняттях з іноземної мови.

Самостійна робота є важливою складовою частиною і основою підготовки майбутнього фахівця, оскільки мета самонавчання – опанування та засвоєння навчальної дії з наступним її опрацюванням на практичних заняттях. Практична реалізація такої мети сприяє розв'язанню завдань інтеграції навчання і виховання, здійсненню принципів розвиваючого навчання, формуванню творчої особистості та креативного фахівця.

Самостійна навчальна діяльність сприяє формуванню мотивації та креативності студентів в сучасних умовах реформування освітньої галузі.

Ефективність навчальної діяльності залежить від готовності студента до самонавчання та його індивідуальних якостей. Здатність до самонавчання є однією з найважливіших передумов не лише успішного оволодіння іноземною мовою, але й формування навичок самостійної діяльності взагалі.

Головним завданням самостійної навчальної діяльності є формування навичок й вмінь самонавчання та самоосвіти, необхідних не лише для оволодіння іноземною мовою, а й професійними компетенціями для подальшого кар'єрного зростання студентів як спеціалістів.

Схильності відіграють важливу роль в житті, практичній діяльності людини. Професійна діяльність, що відповідає схильностям, часто стає діяльністю творчою, що приносить людині глибоке моральне задоволення.

Інтерес та схильність є стержнем спрямованості особистості.

Основні прийоми розвитку професійного інтересу та схильностей полягають у:

- побудові навчального процесу на основі проблемного методу;
- навчанні раціональних прийомів, оволодіння знаннями, уміннями, навичками;
- обов'язкове залучення студентів до практичної професійної діяльності.

На цьому етапі окрім вже відомих форм і методів навчання, варто звернутись до проєктного навчання. Екологічні проєкти вимагають самостійної роботи, мають практичну значущість, використовують дослідно-експериментальні методи і завершуються оформленням та презентацією результатів. Студентам можна запропонувати тему, наприклад, забруднення місцевих водойм. Студенти проводять пошук та збір первинної інформації, аналіз та систематизацію отриманих даних та готують звіт, презентацію, відео, тощо.

На основі інтересів та схильностей формуються ідеали особистості. Ідеали – це основна форма спрямованості особистості, що проявляється як пошук ідеалу, вибір ідеалу, ствердження ідеалу, рух до ідеалу.

Професійний ідеал – образ, який уособлює найкращі та найбільш характерні риси професії. Він включає прагнення оволодіти даною професією. Нарешті, професійний ідеал має свій особливий зміст – професійний та суспільний. Професійному ідеалу сприяє професійний інтерес – прагнення дізнатися більше про професію. В суспільному змісті професійного ідеалу виражається громадянська і моральна сторона професійної спрямованості особистості. Формуванню ідеалу сприяє – ознайомлення студентів з образами видатних людей, вчених. Студенти знайомляться з видатними вченими, які зробили вагомий внесок у розвиток науки, такими як, Ернст Геккель, який запропонував термін «екологія», та Карл Лінней, автор класифікації живої

природи. Юджин Одум - американський еколог, який разом із братом Говардом Одумом розробив концепцію екосистем та екології ландшафтів. Його книга "Екологія" стала стандартним підручником для багатьох поколінь студентів. Окрім всесвітньовідомих вчених, варто представити студентам непересічні особистості місцевих екологів та вчених університету зокрема. Для цього важлива співпраця з профільними кафедрами та інтеграція іноземної мови з фаховими дисциплінами.

Важливим є сприяння самовихованню, тобто створення сприятливих умов для практичної реалізації прагнення наслідувати ідеал (участь у місцевих та міжнародних природоохоронних організаціях та заходах).

Переконання є ключовою складовою професійної спрямованості, оскільки це внутрішні, стійкі думки та віра в певні принципи, що формують мотивацію до дій, впливають на вибір професії та визначають задоволеність роботою. Переконання мотивують особистість до активності в професії та допомагають реалізовувати себе в ній, змушуючи діяти відповідно до своїх цінностей. Знання іноземної мови, в свою чергу, робить випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці, зокрема в міжнародних компаніях, неурядових організаціях та наукових установах та дозволяє ефективно спілкуватися з колегами, експертами та представниками громадськості з інших країн, що є ключовим для вирішення глобальних екологічних проблем.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтверджують, що дисципліна «іноземна мова» впливає на формування професійної спрямованості особистості студентів-екологів завдяки організації та змістовому наповненню навчання, позитивній мотивації та пізнавальній діяльності студентів, створення умов з метою виявлення необхідних для майбутньої професійної діяльності якостей. Важливим також є вироблення внутрішньої позиції, морального ідеалу майбутнього спеціаліста, ієрархії цінностей, надання професійної спрямованості життєвим прагненням і мотивам поведінки студента. Професійно спрямоване навчання іноземній мові ставить перед викладачем завдання навчити майбутнього еколога використовувати іноземну мову як засіб систематичного поповнення своїх професійних знань; передбачає використання форм і методів навчання, покликаних забезпечити формування необхідних професійних умінь і навичок майбутнього фахівця, а також, вимагає інтеграції дисципліни «іноземна мова» з профільючими дисциплінами.

Література:

1. Концепція екологічної освіти України від 20.12.2001 р. [Текст] // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7.
2. Крючков Г. Гуманістичний підхід у навчанні іноземних мов // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 1. – С.6-10.
3. Крючков Г. Г. Стратегія навчання іноземних мов в Україні / Г. Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – К.: Педагогічна преса. – 2002. – № 1–2. – 192 с.

4. Мотиваційне та емоційне стимулювання студентів-нефілологів у процесі навчання / Р.Бужикова, Р.Бужиков // Вища освіта України. – 2004. – №4. – С.73-76.
5. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. - метод. посіб./ О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. –К.: А.С.К., 2005. –192 с.
6. Савенкова Л.О. Комунікативні процеси у навчанні // Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь: навч. посібник / Л.О. Савенкова. – К.: Вид-во КДЕУ, 1996. – 120 с.
7. Сафранов Т.А., Чугай А.В., Ільїна В.Г. Проблеми екологічної освіти України: навчальний посібник. Одеса: ОДЕКУ, 2023. 85 с.
8. Сейтешев А.П. Професійна спрямованість особистості: теорія і практика виховання. – Алма-Ата: Наука Каз. ССР, 1990. – 336 с.
9. Шерстюк О.М. Сучасні підходи щодо викладання іноземних мов // Іноземні мови. – 2000. - № 1. – С. 67-68.

References:

1. Kontseptsiya ekolohichnoyi osvity Ukrayiny vid 20.12.2001 roku. [Concept of environmental education of Ukraine dated 12/20/2001]. Informatsiynny zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny - Information Collection of the Ministry of Education and Science of Ukraine. 2002. - № 7. [in Ukrainian].
2. Kryuchkov H. (2003). Humanistychnyy pidkhid u navchanni inozemnykh mov [Humanistic approach in teaching foreign languages]. *Inozemni movy v navchal'nykh zakladakh. - Foreign languages in educational institutions.* - № 1. - Pp.6-10. [in Ukrainian].
3. Kryuchkov H. H. (2002). Stratehiya navchannya inozemnykh mov v Ukrayini [Strategy of teaching foreign languages in Ukraine]. *Inozemni movy v navchal'nykh zakladakh. - Foreign languages in educational institutions.* - Kyiv: Pedagogical press. – № 1–2. – P. 192. [in Ukrainian].
4. R.Buzhykova, R.Buzhykov (2004). Motyvatsiyne ta emotsiyne stymulyuvannya studentiv-nefilolohiv u protsesi navchannya [Motivational and emotional stimulation of non-philology students in the learning process]. *Vyshcha osvita Ukrayiny. - Higher education of Ukraine.* – № 4. - Pp.73-76. [in Ukrainian].
5. Pometun O.I. (2005). Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya [A modern lesson. Interactive learning technologies]. *Naukovo-metodychnyy posibnyk. – Scientific-methodical manual.* - Kyiv: A.S.K. - P. 192 [in Ukrainian].
6. Savenkova L.O. (1996). Komunikatyvni protsesy u navchanni [Communicative processes in education]. *Elementy teorii i praktyky formuvannya komunikatyvnykh umin': navchal'nyy posibnyk. - Elements of the theory and practice of the formation of communicative skills: educational manual.* - Kyiv: KDEU Publishing House. – P. 120 [in Ukrainian].
7. Safranov T.A., Chuhay A.V., Il'yina V.H. (2023). Problemy ekolohichnoyi osvity Ukrayiny [Problems of environmental education of Ukraine]. *Navchal'nyy posibnyk. - Educational manual.* Odessa: ODEKU. – P. 85 [in Ukrainian].
8. Seyteshev A.P. Profesiyna spryamovanist' osobystosti: teoriya i praktyka vykhovannya. [Professional orientation of the individual: theory and practice of education]. Alma-Ata: Science Kaz. SSR. – P. 336 [in Ukrainian].
9. Sherstyuk O.M. (2000). Suchasni pidkhody shchodo vykladannya inozemnykh mov [Modern approaches to teaching foreign languages]. *Inozemni movy. - Foreign languages.* - № 1. - Pp. 67-68. [in Ukrainian].